

Vankeuslain uudistamistyöryhmän 5. kokous

Ajankohta: 25.1.2022 klo 9.00-11.30

Paikka: Teams

Osallistujat: Juho Martikainen, Paulina Tallroth, Anne Kohvakka, Anna-Liisa Sandvik, Jarkko Nieminen, , Riitta Kari, Heli Tamminen, Annika Finnberg, Johanna Hietapakka, Minna Saukko, Tomi Tuovinen, Petri Laitinen, Marko Aittomäki, Jani Ratilainen, Marjatta Kaurala, Minna Suni-Anttila

Asialista

1 Yleiset asiat

- Koronatilanteesta johtuen työryhmä jatkaa etäkokouksin. Maaliskuulle suunniteltu vankilavierailu siirtyy toukokuulle.

2 Jatkettiin keskustelua sähköposti- ja internet-asioista

2.1. Internetin käyttö

- Edellisen kokouksen keskusteluissa lupamenettelyä ei pidetty tarkoituksenmukaisena. Keskustelua jatkettiin siitä, miten tulisi laatia rajaukset sallittuun ja kiellettyyn käyttöön.
- Vankiloissa on tullut esille tapauksia, joissa rikoksia on tehty internetin välityksellä. Tietoteknisiä ja tietoturvallisia seikkoja on kuitenkin selvitettävä vielä lisää. Väärinkäytösten estämisessä on riittävien valvontaa koskevien säännösten lisäksi olennaista toteuttaa tarvittavat tietotekniset ratkaisut. Internetin käytön valvontavaltuudet on siten pohdittava työryhmässä.
- Oikeus internetin käyttöön ei voi olla rajaton, vaan sitä voitaisiin rajata esimerkiksi käyttöajoilla järjestyssäännössä (vrt. puhelinten soittoajat). Tarve internetin käytölle lisääntyy väistämättä, jolloin myös tietokoneiden määrää on tarvittaessa lisättävä.
- **Avolaitosten osalta pidettiin hyvänä nykyistä mallia, jossa estetään pääsy kielletyille sivustoille (ns. blacklist).**
- Avolaitoksissa lupia internetin käyttöön myönnetään jo laajasti. Toisaalta tarkastuksissa löydetään säännöllisesti myös luvattomia reitittämiä tai älypuhelimia. Avolaitosolosuhteissa väärinkäyttö ei siten ole ennalta estettävissä, vaan väärinkäyttöön tulee puuttua valvonnan keinoin ja havaintoihin reagoimalla.
- Keravan vankilassa pilotoidaan parhaillaan vankilan omaa wlan-yhteyttä. Käytännössä vangeille myönnetään internetin käyttöaika, jolloin he voivat esimerkiksi opiskella tai hoitaa asioita tällä vankilan yhteydellä. Laitoksen tietokoneita ja yhteyttä ei ole pyritty väärinkäyttämään, vaan väärinkäyttötapaukset ovat liittyneet luvattomiin laitteisiin.
- Avolaitoksissa internetin käyttöön liittyy myös vahva tunnistautuminen ja älypuhelinien hallussapito. Jos omien älypuhelinien hallussapito avolaitoksissa mahdollistettaisiin valvotustikin, internetin käytön rajoitusten toteuttaminen olisi haastavaa
- **Suljettujen vankiloiden osalta pidettiin hyvänä nykyistä mallia, jossa sallitaan pääsy vain tietyille sivustoille (ns. whitelist).**

- Keskustelussa pohdittiin tulisiko internetin käytön olla edelleen luvanvaraista, joko kertaluonteisesti tai pidempiaikaisella luvalla. Tällöin käyttötarkoituksia olisi syytä laajentaa. Käyttötarkoitusten joukkoon tulisi lisätä ainakin tiedotusvälineiden seuranta. Keskusteltiin siitä, tulisiko käyttötarkoituksen kattaa lapsiin ja perheeseen liittyvät asiat ja erilaiset sosiaalihuoltoon liittyvät asiat. Mainittiin myös vankien yhteydet järjestöihin. Mikäli käyttö olisi luvallista, jatkovalmistelussa tulisi tarkoin kartoittaa kaikki tarvittavat käyttötarkoitukset.
- Yhteenvetona internetin käyttömahdollisuuksien olisi oltava suljetuissa vankiloissa rajatunmuat kuin avolaitoksissa. Jatkovalmistelussa lähdetään siitä, että vangeilla on rajattu oikeus internetin käyttöön. Rajoitukset täsmennettäisiin sääntelyssä. Myös valvontasäännökset, tietoturva sekä käytettävä tietotekniikka ja erilaiset tekniset ratkaisut täytyy tarkastella vielä tarkemmin.

2.2. Sähköpostin käyttö:

- Edellisen kokouksen keskusteluissa lupamenettelystä luopumista pidettiin järkevänä. Käyttötarkoitusten rajoittaminen sopii huonosti sähköpostin käyttöön. Pikemminkin tulisi valvoa sitä, kehen vanki pitää yhteyttä. Tämä voitaisiin tehdä kuten puhelimen käytössäkin siten, että vanki ilmoittaa etukäteen, kenen kanssa käy sähköpostikirjeenvaihtoa. Tilanne on kuitenkin sama perinteisessä kirjepostissa, jossa kirjeen vastaanottaja voi antaa kirjeen eteenpäin kenelle vain.
- Sähköpostin käytön tulisi rinnastua tavalliseen kirjepostiin, jolloin rajoittamisen tulisi olla vastaavanlaista (viestin lukeminen ja pidättäminen edellytysten täytyessä). Automaatiikkaa, joka seuloisi tietyt sanat sisältävät viestit henkilökunnalle tuskin voidaan käyttää, koska kyse olisi kirjeen lukemisesta, jolloin ko. edellytysten tulisi täytyä. Kirjepostiin verrattuna sähköpostin etuna on se, ettei huumausaineiden lähettäminen viestin yhteydessä ole mahdollista.
- Työryhmä katsoi, että sähköpostin käyttöä koskeva säännös tulisi laatia oikeuden muotoon, kunhan pystytään huolehtimaan siitä, että tarvittaessa viestin lukeminen ja pidättäminen ovat mahdollisia.
- Keskusteltiin siitä, tulisiko internetin ja sähköpostin käyttöaika rajoittaa. Yhtenä ratkaisuna on se, että käyttöajasta määrättäisiin järjestyssäännössä vastaavasti kuin puhelinajoista määrätään, jotta käytäntö olisi yhdenmukainen.
- Jos avolaitoksissa mahdollistettaisiin älypuhelinien hallussapito valvotusti, tulee myös sähköpostin käyttöä koskeva sääntely laatia näiltä osin yhteensopivaksi.
- Internetin ja sähköpostin käytön lisääntymisestä seuraisi taloudellisia resurssitarpeita, myös henkilöstöresurssitarpeita.

3 Tapaamistilojen rakenteet

- Valvotut tapaamiset järjestetään suljetuissa vankiloissa pääsääntöisesti siten, että vangin ja tapaajan välillä on rakeenteellinen este, useimmiten pleksilasi. Pleksilasin korkeus vaihtelee vankiloittain täyskorkeista mataliin. Puhe kulkeutuu joko puhelimen (stentofonin), pleksiin tehtyjen reikien tai pöydässä olevan kaukalon välityksellä. Samassa tilassa on yleensä useita tapaajia ja vankeja, kukin ”omassa loosissaan”.
- CPT:n on tarkastusraportissaan 2020 toistanut suosituksensa siitä, että pleksilasillisia suljettuja vierailutiloja käytettäisiin vain siinä laajuudessa ja niin kauan kuin se on perusteltua kyseisten vankien (tai heidän vieraidensa) tosiasiallisesti aiheuttaman uhan pohjalta, esimerkiksi kiellettyjen aineiden tai esineiden salakuljetuksen estämiseksi tai tartuntatautien leviämisen estämiseksi. Työryhmä keskusteli siitä, voidaanko asia ratkaista lainsäädännössä esimerkiksi määrittelemällä tapaamismuotoja tai tapaamistiloja ja niiden rakenteellisia esteitä uudella tavalla.
- Valvotuissa tapaamistiloissa voi olla vaikea kuulla ääntä. Keskustelun yksityisyys ei toteudu, jos ääntä on korotettava sen vuoksi, että tila on hälyisä. Korona-aikana äänen kulkeutumisen ongelmat ovat voineet eräissä vankiloissa korostua, kun esimerkiksi liikuntasaleissa on järjestetty tapaamisia.

Ajoittain vangit pyytävät valvotun tapaamisen järjestämistä erillään muista vangeista ja tapaajista yksityisyyteen liittyvistä syistä. Keskusteltiin sermeistä ja vastaavista meluesteistä. Tällainen meluste ei kuitenkaan saa muodostua valvontaa haittaavaksi näköesteeksi.

- Vankiloiden valvottujen tapaamistilojen tulisi olla mahdollisimman yhdenmukaiset. Koskettamisen salliminen tavallisissa valvotuissa tapaamisissa on kuitenkin ongelmallista. Korkean turvallisuustason vankiloissa pleksiesteen tulisi olla korkea, jotta kiellettyjä aineita ei voida heittää sen yli. Keskusteltiin eritasoisten tapaamistilojen mahdollisuuksista ja hankaluuksista.
- Valvottuihin tapaamisiin tulee hyvin harvoin lapsia, tapaamistiloista johtuen. Lapset eivät esimerkiksi ymmärrä pleksiestettä ja sitä, miksi koskettaminen ei ole mahdollista.
- Keskustelussa tuotiin esille, että lasten näkökulmasta suljettujen vankiloiden lapsitapaaminen sekä valvomaton tapaaminen eivät ole riittäviä tapaamismuotoja. Lähtökohtana on edelleen, että lapsi ja vanki saavat koskettaa toisiaan ja tämän mahdollistamisesta on huolehdittava.
- CPT:n suositus lähtee vangin ja hänen läheistensä näkökulmasta ja rehabilitoivasta näkökulmasta. Kritiikki kohdistuu siihen, että pleksi on käytännössä pääsääntö. Ratkaisuna voisi olla lain kirjoittaminen siten, että tapaamistiloissa olisi erilaisin estein varustettuja tiloja riippuen tapaamisen turvallisuusvaatimuksista. Tähänkin liittyy kuitenkin ongelmia kuten se, miten arvioidaan kunkin vangin sijoittaminen eri tapaamistiloihin.
- Todettiin, että CPT:n vaatimukseen on tavalla tai toisella vastattava. Keskustelussa esille tulleita haasteita pohditaan tarkemmin jatkovalmistelussa, kuitenkin valvottuihin tapaamisiin käytettäviä tiloja on tarpeen yhtenäistää. Jatkovalmistelussa pohditaan tarkemmin, voidaanko tapaamistilojen yhdenmukaisuutta edistää laki- tai asetusmuutoksia. Lisäksi yksityisyyden suoja keskustelussa ja äänen kuuluminen on syytä huomioida säädösten osalta.
- Kosketustapaamia voitaneen lisätä vain, jos valvontaan saadaan riittävät lisäresurssit. Esille tuli huoli siitä, ettei lisäresurssointikaan välttämättä auta, jos uutta valvontahenkilökuntaa ei saada rekrytoitua.

4 Maksuttomat puhelut

- Vangille on annettava mahdollisuus ottaa omalla kustannuksellaan puhelimitse yhteyttä vankilan ulkopuolelle. Välttämättömien asioiden hoitamiseksi tai muusta erityisestä syystä puhelimen käyttö voidaan sallia korvauksetta. Käytännössä vangit ostavat puheajan vankilan korttipuhelimiin. Näiden puheluiden hinnat ovat olleet pitkään korkeita. Osassa vankiloista ilmaispuhelut soitetaan kännykällä, osassa puhelinjärjestelmän kautta.
- Asiamiespuheluiden ja ns. tulosoittojen (ilmoittaminen läheisille vankilaan saapumisesta tai siirrosta toiseen vankilaan) maksuttomuutta pidettiin selvänä ja perusteltuna eikä vangin varattomuudella tule olla merkitystä asiassa.
- Keskustelua käytiin viranomaisasiointia ja vastaavia tilanteita koskevien puheluiden maksuttomuudesta. Vankiloiden käytännöt näiden osalta vaihtelevat suuresti. Lisäksi varattomuus on noussut kriteeriksi, vaikka lainsäädäntö ei tällaista tunne. Rikosseuraamuslaitoksen on tarkoitus ohjeistaa asiaa jo ennen mahdollisia lainsäädäntömuutoksia.
- Keskustelussa pohdittiin myös puheluiden keston ja hinnan vaikutusta asiaan. Yksittäisiä väärinkäyttötapauksia saattaa tulla esiin, mutta tässä tulisi miettiä suurempaa kokonaisuutta.
- Viranomaiset ovat usein tavoitettavissa puhelimitse vain tiettyinä aikoina. Viranomaisen ei myöskään voi soittaa vangille takaisin vankilan puhelinjärjestelmään.
- Tällä hetkellä useissa vankiloissa vangin tulee varata aika sosiaalityöntekijälle (erityisohjaaja) viranomaispuheluiden hoitamista varten. Etuna on se, että monet vangit tarvitsevat ohjausta ja tukea asioiden hoitamiseen. Haittapuolena on asioiden hoitamisen hitaus sekä vaikeus silloin, kun tukea asian hoitamiseen ei tarvita. Viranomaispuheluiden soittaminen sosiaalityöntekijän pakeilla

ei ole perusteltua myöskään heidän työajan käyttönsä näkökulmasta silloin, kun vanki ei tarvitse apua. Tässä on myös yksityisyyden suojaan liittyvä ongelma, jos maksuttomasti voi soittaa ainoastaan sosiaalityöntekijän avustuksella ja kuullen. Vankeusrangaistuksen alkaessa on usein tarpeen hoitaa lukuisia kiireellisiä asioita, kuten asuntoasioita, tulosoiton lisäksi. Maksuttomat puhelut ja asioiden hoitaminen erityisohjaajan vastaanotolla ei voida pitää riittävänä, koska vastaanottoaikoja ei saa nopeasti eikä niitä riitä kaikille. Useat vangit tarvitsevat myös järjestöjen palveluita. Sallitun viranomaisasioinnin rajanveto on kuitenkin vaikeaa. Maksuttomia puheluita koskevan säännöksen soveltamisten tulisi kuitenkin olla yksiselitteistä ja selkeää vankiloissa.

- Jatkovalmistelussa tulee tarkemmin selvittää mitä välttämättömät viranomais- ja muut asiat ovat.

5 Puhelun kuuntelun ja tallentamisen laajentaminen vastaamaan kirjeen lukeista

- Vangin puhelun kuuntelemisesta ja tallentamisesta on tehtävä aina tapauskohtainen päätös, eivätkä säännökset mahdollista toistaiseksi voimassa olevan päätöksen tekemistä. Päätöstoimivalta on turvallisuudesta vastaavalla virkamiehellä. Päätökseen on säädetty muutoksenhakukielto. AOA on käsitelty puheluiden kuuntelua ja tallentamista ratkaisussaan EOAK/2696/2020. Päätös on lähetetty tiedoksi oikeusministeriölle sen arvoimiseksi, onko puheluiden kuuntelemisen ja tallentamisen osalta tarvetta mahdollistaa määräaikaiset päätökset.
- Rikosseuraamuslaitoksen suorittamasta kuuntelusta pitää aina ilmoittaa puhelun osapuolille.
- Tapauskohtaisen päätöksen mukaisesti kuuntelu yksilöidään aina tiettyyn puhelinnumeroon. Puhelun toisen osapuolen henkilöllisyydestä ei kuitenkaan koskaan pystytä varmuudella varmistumaan (mm. siirrettävät puhelut, linjoille tulevat muut henkilöt). Haasteena on myös se, että päätöksiä ei kaikissa tilanteissa ole ehditty tehdä riittävän nopeasti.
- Työryhmä katsoi, että puheluita ja kirjeitä koskevan sääntelyn tulisi olla yhtenäistä.
- Päätösvaltatason muokkauksen ei katsottu ratkaisevan nykyisiä haasteita. Mainittiin myös ehdotus, että vanki ilmoittaisi edellisenä päivänä henkilökunnalle henkilön, jolle aikoo soittaa, mutta ehdotus ei saanut kannatusta.
- Tarvittaessa päätös pitää voida tehdä nopeasti, jolloin määräaikainen esim. 2 viikon päätös helpottaisi nykyisiä haasteita. Puheluiden kuunteleminen ei silloinkaan voisi olla täysin avointa ja kategorista ko. määräajan, vaan kuuntelu tulee sitoa aina johonkin kriteeriin, esimerkiksi henkilöön, koska perustuslakivaliokunta on edellyttänyt yksittäistapauksellisen harkinnan elementin mukana oloa. Käytännössä kuuntelu lienee sidottavaa jatkossakin tiettyyn numeroon menevään puheluun.
- Puheluiden kuuntelemisen ja tallentamisen tarkoituksena tulisi olla vankeusaikaisen rikollisuuden estäminen, vankilan järjestystä uhkaan vaaran torjuminen taikka vangin tai muun henkilön turvallisuuden suojeleminen.
- Jatkovalmistelussa selvitetään kahden viikon määräaikaista päätöstä siten, että peruste on sidottu puhelun vastaanottajaan. Asia on kuitenkin arvioitava hyvin tarkoin, koska siihen liittyy perusoikeusnäkökohtia. Jatkovalmistelussa yritetään myös yhtenäistää kirjeen lukemista ja puhelun kuuntelua koskevat säännökset. Tältä osin on hyvä huomata, että yhtenäistäminen saattaa edellyttää myös kirjeen lukemista koskevan säännöksen tarkastelua.

6. Seuraava kokous ke 16.2.2022. Kokouksen aiheet ovat:

- Määräyksenantovaltuudet
- Järjestyssääntö ja päiväjärjestys
- Jos aika riittää, käsitellään myös videoyhteyden välityksellä tapahtuvan yhteydenpidon (Skype-tapaamisten) käytön laajentaminen.